

sala odnos bolgarske/srednjeveške kulture do antične dediščine (str. 115—121) in se je dotaknila zapletenega vprašanja kontinuitete nekaterih elementov antične kulture v srednjeveški bolgarski kulturi.

Zbornik referatov moremo oceniti kot zelo uspešen. V vsebinskem oziru nam podaja široko panoramo poznoantične in zgodnesrednjeveške kulture Bolgarije, področja, ki je pri nas v strokovnem oziru malo poznano. Rezultati novejših, zlasti povojnih, raziskav, kažejo v mnogih ozirih na presenetljivo podobnost z zgodovinskimi procesi na zahodnobalkanskem območju. Prispevke odlikuje v celoti visok znanstveni nivo. Iz navedb literature dobi bralec vtis o uspešnem prodoru bolgarskega zgodovinarstva in arheologije v evropski prostor, saj so bolgarski znanstveniki v zadnjem desetletju objavili vrsto monografij v Nemčiji, Franciji in Angliji; v tem oziru se zdi, da prednjačijo pred jugoslovansko znanostjo o teh obdobjih in se skorajda približujejo Madžarom. Posebno pohvalo zasluži izdajatelj za lično in tehnično dovršeno izdelavo knjige: Od šibkejših strani zbornika naj opozorimo na to, da so nekateri prispevki povzetki že objavljenih del, nekateri pa le preveč splošni, da bi v objektivnem smislu prispevali k poglobitvi že doseženega znanja. Vsekakor velja pozdraviti v uvodnem sestavku (str. 6) navedeno misel in obljubo; da se bodo kolokviji o tej in podobni tematiki odvijali vsakih nekaj let izmenično v Avstriji in Bolgariji. Sistematično raziskovanje Balkana v pozni antiki bo gotovo moglo odstraniti še mnoge bele lise v zgodovini pozne antike, ne le na območju Balkana, temveč v vsej evropski zgodovini. Prav predstavljenja publikacija pomeni v tem oziru pomemben korak naprej.

Rajko Bratož

Lexikon des Mittelalters, dritter Band, Lieferung 1—10, Artemis Verlag, München und Zürich.

Od maja 1984 do junija 1986 je v desetih snopičih izšel tretji zvezek monumentalnega enciklopedičnega leksikona srednjega veka. Če ta bolj malo poveden podatek dopolnimo še z informacijo, da teh 10 snopičev predstavlja nekaj več kot 1100 strani drobnega tiska in da je gesla (od najbolj specialnih vprašanj do povsem sintetičnih pregledov) napisalo 769 avtorjev, potem je jasno, da gre za izjemno delo evropske mediévistike, ki pa seveda še zdaleč ni dokončano. Nič manj pa ni to tudi založniški podvig. Že nekaj časa ga na najboljši možni način opravlja založba Artemis. Kot nam je znano iz domače prakse, prihaja pri takšnih velikih projektih, v katerih sodeluje večje število avtorjev, prav rado do zamud in netočnosti pri izhajanju. Za Lexikon des Mittelalters in založbo Artemis tega doslej ne moremo trditi. Dosedanja natančnost izhajanja — pa čeprav se obdeluje šele črka E — nam prav nasprotno vliva zaupanje, da bo to fascinantno delo opravljeno v času in po programu, ki so si ga zadali izdajatelji in založniki.

O snopičih prvega in drugega zvezka tega leksikona je ZČ doslej prinesel šest ocen; prvi dve je napisal Ferdo Gestrin (32, 1978, 166—167; 33, 1979, 492—493), naslednje štiri pa Janez Peršič (35, 1981, 1392; 37, 1983, 139—141; 39, 1985, 299; 40, 1986, 201). V prvi oceni (32, 1978, 166—167) so bile podrobno predstavljene splošne značilnosti, karakteristike, narava in smernice, ki se jih drži leksikon.

Deset snopičev tretjega zvezka leksikona zajema gesla od Codex Wintoniensis do Erziehungs- und Bildungswesen. Tako je obdelan zadnji del črke C (prvi in večji del drugega snopiča), cela črka D (drugi do sedmi snopič) in prvi del črke E (konec sedmega do desetega snopiča).

Naša splošna ugotovitev je, da je delež slovenske zgodovine v tretjem zvezku leksikona srednjega veka večji, kot se morda zdi na prvi pogled.

Po problematiki, ki jo obravnava, sta s slovensko zgodovino zlasti tesno in izrazito povezani dve gesli, ki ju zato lahko po pravici smatramo za naši. Eno je posvečeno Konverziji (Conversio Bagoariorum et Carantanorum), najpomembnejšemu viru za slovensko zgodovino 8. in 9. stoletja, drugo pa kosezom (Edlinger). Če bi za katero geslo pričakovali, da ga bo napisal slovenski avtor, potem bi gotovo mislili na ti dve. Vendar temu ni tako. Škoda, kajti brez težav lahko naštejemo več domačih strokovnjakov, ki bi to delo primerno opravili. Pri tem seveda ne mislimo trditi, da zunaj naših meja ni ljudi, ki se ukvarjajo s temi vprašanji in jih tudi poznajo. Prav tako jim seveda nihče in v nobenem primeru ne odreka pravice pisati o »naših« stvareh. To je kvečjemu lahko le pozitivno. Toliko bolj, če se zavedamo, da ni niti Konverzija, niti niso kosezi stvar samo slovenske zgodovine. Tako je Konverzija hkrati tudi vir za zgodovino Bavarske, ali pa Salzburga ali Cirila in Metoda, ter tudi koseško vpra-

šanje v nekaterih pogledih presega slovenske okvire. V svojem bistvu pa, in to je nesporno in ne zahteva posebnega utemeljevanja, je problematika, povezana s tema dvema gesloma, predvsem del slovenske zgodovine. Samo zaradi tega nam je lahko žal, da pod ti dve gesli ni podpisan kakšen slovenski avtor.

V primerjavi z geslom o Konverziji, ki ga je za Enciklopedijo Jugoslavije napisal Milko Kos, lahko rečemo, da ima prispevek H.-D. Kahla (Giessen) v Leksikonu srednjega veka težišče drugje, čeprav seveda v osnovah ni razlik. Še zlasti, ker smatra Kahl Kosovo izdajo *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* iz leta 1936 za mero-dajno in osnovno; Wolframovo iz leta 1979 pa je označil kot »študijsko izdajo z nemškim prevodom in nadaljevalnim komentarjem«. V razliko od Kosa, ki je v svojem geslu namenil več pozornosti vsebini spisa, posveča Kahl več prostora vzrokom za nastanek teksta in značaju vira. V tem oziru prinaša njegov tekst nekaj svežih in upoštevanja vrednih misli. Tako med vzroki za nastanek spisa ne vidi samo salzburske reakcije na uspeh Cirilove in Metodove akcije v panonskem prostoru, ampak tudi za Salzburg gotovo boleč poskus osamosvajanja karantanskega korepiskopata pod Osvaldom ter možnost ponovnega oživiljanja apetitov Ogleja glede Karantanije. Pri oceni vrednosti vira seveda ne more mimo njegove tendencnosti, pri tem pa je mišljenja, ki mu lahko pritegnemo, da spis ne potvarja resnice z izmišljanjem, ampak z opuščanjem dejstev: To pomeni, da lahko smatramo podatke, ki jih prinaša, za verodostojne. Tako formulirana ugotovitev je še toliko bolj pomembna, ker nam skoraj samo Konverzija prinaša podatke za ta čas in prostor in je naša slika zgodovine Slovencev v 8. in 9. stoletju še kako pogojena prav z odnosom do tega vira. Povsem napačna je Kahlova trditev, da je to najpomembnejši vir za zgodovino Slovencev (oziroma vzhodnoalpskega prostora) za 7. in 8. stoletje. Najbrž je to pisna napaka. Gre seveda za 8. in 9. stoletje in to bi veljalo v morebitni drugi izdaji popraviti.

Geslo o kosezih je napisal Heinz Dopsch, profesor na univerzi v Salzburgu in gotovo eden najboljših poznavalcev srednjeveške zgodovine vzhodnoalpskega prostora v širšem smislu. Medtem ko v koseškem vprašanju visokega in zlasti poznega srednjega veka ni večjih odprtih dilem, pa eksistirajo glede njihovega izvora razhajajoče se teorije, od katerih je danes večinsko mnenje naklonjeno slovanskemu izvoru kosezov. V tem okviru pa se Dopsch ne opredeljuje niti v Hauptmannovi smeri, ki je v kosezih videl Hrvate, niti v Grafenauerjevi, ki jih je imel za družinike. Slovensko zgodovinsko daje iz utemeljenih razlogov prednost slednjemu mnenju, čeprav se ne da trdno dokazati, in izhaja tudi iz nekaterih splošnih značilnosti in predpostavk notranjega družbenega razvoja pri Slovanih nasploh. (Podrobneje o tej problematiki z vso literaturo v najnovjšem delu, ki skuša zajeti celo vprašanje: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog II*, Ljubljana 1980). V seznamu literature so slovenski avtorji, povsem primerno upoštevani (Grafenauer, Hauptmann, Mal, Vilfan). Isti avtor je napisal tudi geslo o bavarsko-koroški plemiški rodbini Eppenstein, ki je prav tako tesno povezana s slovensko zgodovino.

Od ostalih gesel, ki se vežejo na našo zgodovino, je treba na prvem mestu omeniti Dravo (J. Ferluga). Poznamo jo predvsem kot cerkveno mejo (Pipin 796; Karel Veliki 803, 811) med salzbursko nadškofijo in oglejskim patriarhatom; manj pa nam je v zavesti njena gospodarska funkcija, bodisi kot povezovalka in pomembna prometna žila med posameznimi področji, bodisi kot meja v trgovini z morsko soljo na jugu in salzbursko (Hallein) na severu (od 13. stoletja dalje). Geslo o Dudlebih (Dudleben) G. Labude (Poznanj) je za nas zanimivo v toliko, ker se v virih iz 9., 10. in 11. stoletja (F. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev II, Ljubljana 1906, št. 163, 172, 296, 297, 460, 473; 482; isti, Gradivo ..., III, Ljubljana 1911, št. 211) v Karantaniji, oziroma na Koroškem omenja nekaj toponimov v zvezi s tem imenom. Po tem, kar nam je znano iz Hauptmannovih raziskav (zlasti Mejna grofija Spodnjepanonska, Razprave znanstvenega društva za humanistične vede I, 1923, str. 323—331), se ne moremo strinjati z Labudovo lokalizacijo, ki postavlja comitatus Dudleipa v Arnulfovi listini iz leta 891 v Spodnjo Panonijo. Gre za del vzhodne Karantanije ob srednji Muri v današnji avstrijski Stajerski (glej tudi zemljevid Politična razdelitev slovenskih pokrajin v IX. stoletju v Zgodovina Slovencev, Ljubljana 1979, str. 133). Vzrok za takšno Labudovo lokalizacijo je iskati v preprostem dejstvu, da je dal spodnjepanonski knez Pribina posvetiti neko cerkev v kraju Dudleipin in da je imel njegov sin Kocelj posest »in comitatu Dudleipa«, kar ga je seveda napeljalo na misel, da sta ta dva kraja ležala v mejah Spodnje Panonije. Vendar je Hauptmannu uspelo pokazati in dokazati, da je pri tem šlo za prostor zunaj Pribinove in Kocljeve mejne grofije.

Omenimo še nekaj gesel, ki imajo zvezo s slovensko zgodovino: furlanski mejni grof Erik (Schmidinger, Salzburg) je bil zmagovalac (skupaj s slovanskim knezom Vojnomirom) v obrskih vojnah. Pomembna beneška familija Erizzo (Preto, Padova) je izvirala iz Kopra (Francesco Erizzo je bil 1531 beneški dož). Benediktanski samostan Ellwangen na Svabskem (Fahlbusch, Warendorf) je bil verjetno kraj Metodove ječe. V bitki pri Dürnkürtu 1278, ki je obdelana v posebnem geslu (Maleczek, Innsbruck), je padel Otokar II. Premysl, češki kralj in ena najpomembnejših osebnosti

slovenske zgodovine v drugi polovici 13. stoletja. Med 34 večjimi potresi (Erdbeben) v srednjem veku (D. Mayer-Rasa, Zürich) se omenja tudi tista na Koroškem iz leta 1348, ko se je vdrl del Dobrača. Ernest Železni (Maleczek) je znan v slovenski zgodovini, predvsem kot zadnji koroški vojvoda, ki se je dal leta 1414 ustoličiti, kar je v članku tudi navedeno. Čisto na koncu omenimo še geslo Drachenorden, o zmajevem redu (Th. Bogyay, München), ki so ga ustanovili Sigmund Luksemburški, njegova žena Barbara Celjska in, 22. baronov in geslo o Elizabeti Luksemburški (Hödl, Celovec), hčerki Barbare Celjske in Sigmunda, nemški, madžarski in češki kraljici.

Zadnjemu, desetemu snopiču, je dodan abecedni seznam vseh avtorjev gesel tretjega zvezka — prav tako, kakor je bilo: to opravljeno, že za prvi in za drugi zvezek. To omogoča, da si ustvarimo določeno sliko, posebno še, če hočemo ugotoviti naš delež v tem projektu. Jugoslovansko historiografijo zastopa med 769 avtorji tretje knjige, če upoštevamo le tiste, ki delujejo v domovini, na univerzah v Jugoslaviji, le 11 piscev iz Beograda Miloš Blagojević, Sima Ćirković, Ivan Djurić, Vojislav J. Djurić, Božidar Ferjančič, Jovanka Kalić, Vojislav Korać, Rade Mihaljčić, Dušica Minić, iz Zagreba Ivó Goldstein, iz Splita Željko Rapanić. To gotovo ni ravno ugodno dejstvo. Nehote se nam vsili primerjava, da se, kot že pri marsikaterem drugem evropskem projektu, pri čemer seveda niso mišljeni samo zgodovinarski, spet držimo bolj pri strani in na stranskem tiru. Ta kritika neleti na založbo, ali na redakcijo leksikona, ampak na nas same. Zdi se namreč, da si ne znamo pridobiti mesta, ki nam gre. V konkretnem primeru to pomeni, da so drugi pisali gesla, ki se dotikajo našega prostora in problematike, ali, da bi v leksikonu lahko bilo več gesel o naši zgodovini, kot jih je, pa se zanje nismo dovolj potrudili. Da to niso le prazne besede, še zlasti glede gesel, ki se prvenstveno nanašajo na našo zgodovino, in tujih avtorjev, smo pokazali prav na dveh zelo očitnih primerih iz slovenske zgodovine.

Na novem nivoju se odpre problematika avtorjev, da ostanemo še malo pri njih, v primeru, če podrobneje pogledamo to majhno jugoslovansko skupinico. Kar nas zbode v oči, je dejstvo, da jih je kar devet od enajstih iz Beograda; po eden je še iz Zagreba in Splita. To seciranje nam dopušča več različnih sklepanj. Od tega, da je bil — kot radi rečemo — jugoslovanski del pogaje razdeljen v Beogradu in so samo drobtinice padle še kam drugam, do tega, da je predvsem srbska in deloma hrvaška zgodovina dobila svoje mesto v leksikonu, ostale pa ne. Seveda so to samo sklepanja, ki še zdaleč nočejo biti zlonamerna. Jasno je, da ni mogoče samo na podlagi seznama avtorjev, ki smo ga nekoliko podrobneje osvetlili, podati neke realne in kolikor toliko objektivne slike. Bistvo leksikona se vendarle skriva v geslih in ne v avtorjih. Sele ob njihovem pregledu bo zato mogoče izreči določnejšo kritiko. Prav tako je jasno, da bo neko celovito podobo in potrditev ali pa zavrnitev teh misli možno dati šele, ko bomo imeli v rokah celoten leksikon (res pa je tudi, da bo takrat že prepozno, in bomo rekli, da smo še enkrat zvonili po toči). Analiza na podlagi dveh ali treh črk ne more biti merodajna in verodostojna in je zato treba vse zaključke tako tudi jemati. Po igri naključja je lahko v enem zvezku več gesel za eno problematiko, v drugem za drugo. Enakomerna porazdelitev je pri abecednem sistemu praktično nemogoča. Ta neuravnoteženost se kaže tudi v okviru posameznih snopičev tretjega zvezka leksikona, ki ga obravnavamo. Posamezni snopiči so s stališča, ki ga trenutno obravnavamo, za nas povsem nezanimivi, drugi pa relativno bogati. Toliko o avtorjih. S pripombo na koncu tega kratkega ekskurza, da je vendarle treba priznati, da so informacije, ki nam jih je dal seznam avtorjev, zanimive.

Podatke, ki smo jih navedli, lahko nekoliko dopolnimo za slovenske sodelavce leksikona. Po kriterijih, ki smo jih zgoraj navedli, to je, da upoštevamo le pisce, ki delajo na naših univerzah, ni v tretjem zvezku nobenega Slovenca, prav tako ne v prvem, pač pa je v drugem zvezku sodeloval profesor Sergij Vilfan s pravne fakultete ljubljanske univerze, ki vodi mednarodno komisijo za zgodovino mest. Njegov je oris zgodovine mesta Celja, ki ga je naš ocenjevalec v prvi letošnji številki ZC pomotoma pripisal Heinzu Dopschu (str. 201), ki je prispeval drugi del članka o grofih in grofiji. Nekaj več slovenskih sodelavcev bi dobili, če bi šteli zraven tudi tržaškega rojaka profesorja Jadrana Ferlujo, ki je dolga leta delal v Beogradu, zdaj pa predava na univerzi v Münstru v Zahodni Nemčiji in je hkrati tudi eden izmed ožjih sodelavcev pri celem projektu leksikona, ter slavista na univerzi v Gradcu profesorja Stanislava Hafnerja.

Gesel, ki obravnavajo jugoslovansko zgodovino, smo v tretjem zvezku leksikona našli čez trideset. Pri tem so mišljena tista, ki so v celoti posvečena naši problematiki. Poleg tega pa je tudi veliko takšnih, katerih bistvo je usmerjeno drugam, so pa v njih zajeti tudi podatki iz naše preteklosti. Zlasti to velja za bolj sintetična gesla,

* Kolikor nam je uspelo ugotoviti so posamezni avtorji napisali naslednja gesla: M. Blagojević: Drim; S. Ćirković: Debar, Danilo II., Desislava, Desa, Domentijan; I. Đurić: Dabar, Danilo III., Petar Dojčin, Dragaš, Dukas; V. J. Đurić: Dečani, Đurđevi stupovi; B. Ferjančič: Despot, Domagoj; J. Kalić: Debre, Deževo, Drina; V. Korać: Doclea, Doclea, Drivast; R. Mihaljčić: Dabiša, Djed, del gesla Dorf, Dmitar Zvonimir, Drijeva, Epidaurum; D. Minić: del gesla Dorf; I. Goldstein: Držislav; Z. Rapanić: Dalmacija (arheologija).

ki kakorkoli obravnavajo jugovzhodno Evropo, in za številna gesla iz bizantinološke problematike, kateri je redakcija posvetila precejšnjo pozornost. Zasluga za relativno številčnost »jugoslovanskih« gesel v tretjem zvezku leksikona gre predvsem črki D. Le prav izjemoma zasledimo kakšno (npr. Epidaurum), ki ne spada pod omenjeno črko. V glavnem so jih pisali domači avtorji, vendar ne vseh. Glede na problematiko, ki jo obravnavajo, jih lahko razdelimo v dve veliki skupini. Eno predstavljajo gesla, ki obravnavajo posamezne historične osebnosti iz južnoslovanske zgodovine (npr. hrvaški vladarji Domagoj, Držislav, Dmitar Zvonimir; bosanski kralj Dabiša; iz srb-ske zgodovine patriarha Danilo II. in Danilo III., Desa, Domentijan, Dragaši, ipd.). V drugi pa so obdelane pomembnejše pokrajine, kraji in reke (npr. Dalmacija, Debar, Debrč, Dabar, Djurdjevi stupovi, Dečani, Drivast, Drijeva, Deževo, Dioclea, Drina, Drim). Posebej je treba omeniti še geslo o djedu, glavarju bosenske cerkve, ki je izven zgornjih dveh okvirov. Za vsa ta gesla lahko trdimo, da so bolj kratka in da v najboljšem primeru ne presegajo nekaj deset vrstic. Edina izjema je pravzaprav le obsežno sintetično geslo o Dalmaciji v srednjem veku, ki obsega skoraj sedem strani dvokolonskega teksta. To dejstvo je razumljivo vsaj iz dveh razlogov: Po eni strani gre za relativno obsežen prostor, ki je v teku časa sicer večkrat menjal svoj obseg, a je vse od antike naprej kontinuirano igral zelo pomembno vlogo v zgodovini Jadranskega morja, njegove obale in bližnjega in daljnega zaledja; njen velik pomen v zgodovini pa nam dokazuje tudi obilica raznovrstnih virov iz vseh obdobj, ki omogočajo obsežne raziskave dalmatinske preteklosti. Po drugi strani pa se mogoče vsaj del velikega obsega gesla Dalmacija lahko razlagamo z dejstvom, da je njegov centralni in glavni del (zgodovina in gospodarska zgodovina Dalmacije v srednjem veku) napisal eden najboljših poznavalcev zgodovine (zlasti bizantinske Dalmacije, Jadran Ferluga. Kratko uvodno poglavje o poznoantični provinci Dalmaciji je prispeval še Johannes Hahn iz Heidelberga, zaključno poglavje o arheologiji pa splitski arheolog Zeljko Rapanić. O delu, ki so ga opravili, lahko rečemo le vse najboljše. Ob zaključku tega bežnega in zgolj informativnega pregleda najpomembnejših gesel, ki obravnavajo južnoslovansko zgodovino, je treba omeniti še geslo o kroniki popa Đukljanina ali barskem rodoslovu, ki ga je napisal profesor dunajske univerze Radoslav Katičić.

Peter Stih

Od gesel iz obče zgodovine, so nas v prvem snopiču pritegnila Cola di Rienzo (avtor Manselli), comes concillium, contemptus mundi in še mnoga druga. Geslo contrada trdi, po italijanskih dokumentih, da so bile contrade manjši predeli v mestih. Vendar so bile v zahodni Istri contrade deli kmečkega distrikta v okolici mest.

V 2. snopiču se nahaja več izčrpnih gesel o pojmih kot so španski cortes, Corpus iuris civilis (canonici), krona, streha (Dach). Beseda Dachau danes predstavlja grozljiv spomin, v srednjem veku pa je bil kraj znan po grofovski rodbini.

3. snopič ima dve zelo dolgi gesli o Danski in Danteju (z izčrпно navedbo literature) ter vrsto gesel, med katerimi po našem mnenju izstopajo gesla o tkanini damast, beneški rodbini Dandolo, znamenitem trgovcu iz Prata pri Firencah Francescu Datiniju, dekretalijah, srednjeveški gradnji jezov in nasipov (Deich, Dammbau) in srednjeveški demonologiji.

Večji del 4. snopiča zaseda geslo Nemčija in z njo povezana gesla (nemški jezik, literatura itd.), še iz tretjega snopiča pa se nadaljujejo italijanske rodbine, katerih priimki se začenjajo z Della, na primer Della Rovere, Della Scala. Nad vse zanimivo je geslo o pojmu spomenika (Denkmal) v srednjem veku.

V 5. snopiču se nadaljuje geslo o Nemčiji, omenimo pa naj še gesla o dialektiki, dialogu, tatvini (Diebstahl) in dingju, germanski skupščini svobodnjakov, ter veliko število gesel o znamenitih ljudeh z imeni Dietrich in Dionizij.

V okviru 6. snopiča sta dve dolgi gesli: dominikanci in vas (Dorf), sicer pa več slovanskih Dimitrijev in Dimitarjev, med katerimi je tudi hrvaški kralj Dmitar Zvonimir, ki ga v naših leksikonih in enciklopedijah najdemo pod Zvonimir. Legenda o njegovi smrti omenja Kninsko in ne Kosovo polje. Zanimive so tudi srednjeveške legende o zmaju (Drache), pozornost pa prav tako zasluži oris srednjeveške dogmatike.

7. snopič vsebuje daljša gesla, ki zadevajo srednjeveško dramo, trgovino z drogami, to je zdravili, veliko število raznovrstnih trojic (Drei...). Omenjen je tudi zgodovinski Drakula, romunski knez iz 15. stoletja.

V 8. snopiču srečamo gesla, ki so interesantna z vidika pravne in moralne zgodovine (Ehe, Eid), in taka, ki zadevajo znamenite osebe (poleg drugih predvsem Eike von Repgow, Einhard in Edvardi). Brez dvoma se je redakcija dobro odločila, ko je v okvir leksikona vključila tudi srednjeveško zgodovino pridobivanja uporabnih kovin; v konkretnem primeru gre za železo (Eisen).